O MATROANĂ (Maria B. Baiulescu)
A Matriarch (Maria B. Baiulescu)

Al. CISTELECAN[1]

Abstract

The essay reconstitutes the militant activity of Maria Baiulescu, and analyzes her poetry in the context of the beginning of the XXth century. The focus is on her charitable and feminist initiatives, while her naïve and rhetorical poetic art, typical for an industrious housewife busy with the landscape's details, is carefully highlighted.

Keywords: Maria Baiulescu, Braşov, poetry, feminism, charity, landscapes, ecstasy, description.

O adevărată şi impresionantă matroană de Braşov (sau a Braşovului) trebuie să fi fost Maria Baiulescu, poetă, patrioată şi feministă militantă (n. 1860, Braşov; decedată tot acolo, în 1941). N-o spun eu (căci după sensurile de azi ar părea peiorativ), ci a spus-o, cînd i-a făcut necrologul, Lucia Cosma - şi ea vorbea eminent pozitiv: "sunt persoane – zice Lucia - predestinate să fie doamne şi matroane, şi Maria Baiulescu asta era: *doamnă* şi *matroană."*[2] Lucia, care o cunoştea de la reuniunile feminine, zice că "descinde dintr-o familie de fruntaşi intelectuali braşoveni", fiind "fiica protopopului-profesor Bartolomeu Baiulescu" (şi nepoată mai depărtată a mitropolitului Meţianu)[3]; mai avea, zice Lucia, doi fraţi, unul doctor, unul inginer (se pare că avea, totuşi, trei, căci Ruxandra Moaşa Nazare aşa zice, că doi din fraţii ei erau ingineri feroviari şi unul medic).[4] (Doctorul, Gheorghe, a fost cel dintîi primar român al Braşovului, iar după Unire, prefect şi alte funcţii).[5] Baiuleştii stăteau bine şi au lăsat Braşovului o frumoasă casă (căsoaie-n toată regula) devenită azi bibliotecă şi centru cultural. De pe cărţile fraţilor s-a instruit şi ea ca autodidactă, zice tot Lucia. Altminteri, cu tragere la învăţătură, îşi făcuse şi ea "şcoalele secundare", în română şi germană (Florin Faifer zice că şi-n franceză şi aşa o fi dacă cei de la *Figuri contimporane din România* vor fi fost bine informaţi),[6] şi le-ar fi făcut, fără greş, şi pe cele universitare dacă legile învăţămîntului din Ungaria de atunci ar fi permis. Le-a completat, însă, zice Lucia, "cu lecţii particulare".[7] Intră cu pasiune în viaţa publică şi

[1] Prof. PhD., *Petru Maior University,* Târgu-Mureş
[2] Lucia Cosma, în *Transilvania,* nr. 5-6/1941. De fapt, era părere mai generală, căci "tipul clasic al matroanei române" o consideră şi cei de la *Gazeta Transilvaniei.* Apud Ruxandra Moaşa Nazare, *Introducere* la: Maria Baiulescu (1860-1941), *Corespondenţă*, Ediţie îngrijită, introducere, note şi indici de Ruxandra Moaşa Nazare, Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2001, p. 11.
[3] Cf. Maria Baiulescu, *Corespondenţă,* p. 251.
[4] Ruxandra Moaşa Nazare, *op. cit.*, p. 5.
[5] Vasile Şelaru, *Dicţionarul scriitorilor braşoveni şi al veleitarilor,* Editura Şelaru, Braşov, 2008, p. 74.
[6] Dicţionarul general al literaurii române, A-B, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2004, p. 320.
[7] Lucia Cosma, *op. cit.*

BDD-A2865 © 2013 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:11 UTC)

devine, pe lîngă poetesă, o ”conferenţiară mult apreciată,”[8] rostind prima conferinţă în 1896 despre – firește – ”Rolul femeii în societatea de azi”. Trece însă la militanţa directă, de acţiune, nu doar de vorbe, şi în 1906 îşi asumă conducerea Reuniunii femeilor braşovene (şi maică-sa, Elena, fusese prezidentă a Reuniunii, pe vremea Memorandumului)[9], reuşind – precizează Lucia – să salveze de la închidere Şcoala de menaj şi industrie casnică pe care Reuniunea braşovencelor de ispravă o deschisese, dar autorităţile îi puseseră gînd rău. Cu inițiativă şi viziune, în 1912 ”dă ființă Uniunei Femeilor Române” din Ungaria, asociaţie ”menită să lege într-un mănunchiu puternic toate reuniunile de femei din Transilvania şi Ungaria”. ”Este – subliniază Lucia apăsat – cea mai măreaţă operă a vieţii sale”.[10] Asta cu toate că la primul congres delegatele (le bîrfeşte nițel Lucia) au dezbătut mai mult cum să se îmbrace – de-a dreptul în costume populare ori doar în rochii cu motive populare. A cîştigat prima variantă, cel puţin în inima prezidentei Baiulescu, care conducea lucrările feminismului ardelean ”în portul atît de pitoresc al româncelor din Scheiul Braşovului”.[11] Cînd, în 1916, armata română intră în Transilvania, Maria organizează şi Societatea pentru Crucea Roşie Română şi se ocupă de spitale. Din această pricină, va trebui să se retragă odată cu armata, căci era în primejdie de închisoare; se refugiază la Iaşi, unde lucrează în spitalul condus de Regina Maria.[12] După Unire, cîmpul ei de activitate se extinde, Reuniunile de femei române se contopesc (participă şi regina la unele Congrese), iar poeta deschide nu numai o cantină pentru săraci şi orfani, dar şi un orfelinat (al Reuniunii Femeilor Române) pentru copiii rămaşi orfani după război; face parte, firește, şi din comitetul Astrei; ba şi din juriul românesc al premiului *Femina*. Primeşte, desigur, şi recompense şi recunoaşteri simbolice: Crucea Reginei Maria, Medalia Ferdinand, plus medalii de la Crucea Roşie suedeză şi belgiană.[13] O viaţă lungă şi de acţiune, aşadar, pe fond de generozitate, de substanţă caritabilă, a căror revărsare n-a fost curmată nici măcar de tragedia familială (i-a murit de tînără singura fiică, tocmai cînd ”o văzuse” ”deodat' fecioară răsărită/ Privind încrezătoare-n lumea de ispită/ De care pînă-acum te-am ferit”, cum zice în *Mama*, poezia dedicată ”fiicei mele”). A trecut peste toate, zice Lucia, graţie ”unei seninătăți sufleteşti rare, unui zîmbet nefățărit /şi/ unui optimism nedoborît nici de grelele lovituri ale sorţii”.[14] Femeie de ispravă, într-adevăr, mult peste ong-istele de azi. Nu degeaba *Luceafărul*, ca organ al Astrei, se vede obligat moral să-i dedice un portret de-o pagină, ca uneia care, cu ”suflet idealist de poet”, ”a lucrat fără preget pentru întruchiparea unei idei frumoase” – adică realizarea Reuniunii femeilor române din Ungaria.[15]

Chiar dacă nu prea talentată (de nu cumva tocmai de aceea), a fost harnică şi ca scriitoare, deşi a abandonat - poezia - destul de repede. ”Primele încercări literare” îi apar,

[8] Idem, ibidem.
[9] Ruxandra Moaşa Nazare, *op. cit.,* p. 7.
[10] Lucia Cosma, *op. cit.*
[11] Ibid.
[12] Ibid.
[13] Ruxandra Moaşa Nazare, *op. cit.,* p. 11.
[14] Lucia Cosma, *op. cit.*
[15] *Luceafărul*, nr. 13-14/1913.

BDD-A2865 © 2013 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:11 UTC)

sub numele de Sulfina, în *Vatra* şi *Familia*,[16] iar volumul *Extaz*, din 1908, e considerat de cei de la *Luceafărul* – ”o oglindă a sufletului d-sale delicat şi distins”. A publicat însă mai peste tot – lista făcută de Elena Dunăreanu,[17] bunăoară, e destul de impresionantă: *Meseriaşul român, Literatură şi artă română, Revista noastră, Cele Trei Crişuri, Transilvamia, Societatea de mîine, Boabe de grîu, Tribuna, Românul, Drapelul, Epoca, Universul, Gazeta Transilvaniei, Ritmuri, Prometeu.* A şi tradus (şi adaptat piese), inclusiv *Hermann şi Dorothea*, în hexametri[18] (se vede şi din propriile poezii că era versificatoare abilă). În 1903 dă şi o ”comedie originală” – *Vacanţii* – tipărită de Librăria N.I. Ciurcu; mai spre bătrîneţe (1933) redactează *Memoriu şi istoricul orfelinatului Uniunii femeilor române din Braşov, 1919-1933*. Volumul *Note şi impresiuni*, cu care debutează, apare decent de tîrziu - sau repede: în 1896, la Craiova. Despre proza ei, Faifer zice că amestecă ”*reflexiunile* poetice” cu ”alte simţitoare *reverii*”. Scria cum putea, dar era dispusă să înveţe şi asculte de sfaturi. Într-o scrisoare din 1899, publicată de Torouţiu,[19] se arată de-a dreptul recunoscătoare lui Gh. Panu pentru observaţiile făcute şi pentru cum i-a îndreptat *Crîngul Daphnei* (probabil *Daphne* din volum) trimis la *Literatură şi artă română*: „N-aş fi avut nici odată prilejul să fiu îndreptată de un asemenea maestru, şi or cît de aspră ar fi critica, însămi sunt convinsă că este deplin întemeiată”. Nici în 1903 nu-i mai sigură pe ea, căci iată ce-i scrie lui N. Petraşcu: „Mi-am luat însă inima în dinţi şi *au hasard* am luat cîteva din diferitele grupe presentîndu-vi-le D-Voastră spre alegere. Sunt totodată foarte curioasă să aflu în care gen veţi găsi că aş putea reuşi mai uşor, fiind mai potrivit firii mele.”[20] Primind însă multe observaţii de îndreptare, opreşte poemele de la publicare (nemaifiind acum de acord cu îndreptările făcute de alţii; totuşi, orgoliul!). Altminteri, cînd cuvînta, făcea mare risipă de exemple literare (în cuvîntarea de *Ziua Mamelor*[21] invocă Biblia, poeţi, artişti, mitologie, oameni mari de toate felurile, făcînd aproape erudiţie pe temă), ca orice autodidact ce trebuie să-şi rezolve – şi dezvolte - un complex.

Ca poetă, zice Faifer (cel mai calificat cititor al Mariei), ”e sinceră, dar fadă” şi ”nu se prea întîlneşte, în stihurile ei, cu lirismul”.[22] Nici nu prea avea cum, căci Maria e descriptivă şi analitică şi atunci cînd expune sentimente sau stări. Pe deasupra, versificările ei sunt după norma ornantă, cu ideal eufemistic. Din păcate, la paleta expresivă stă rău iar la procedeele imaginative şi mai rău. De regulă se plafonează în epitetul imediat, monoton: ”În grădina vestejită/ Pe aleea nisipoasă,/ Sub o salcie pletoasă,/ Pe o bancă învechită/ Trei fecioare se jeleau” etc. (*Baladă*). În plus, cînd face peisaje e atît de migăloasă încît devine un fel de gospodină a descripţiei, nelăsînd afară nici un element; se vede că avea un concept cantitativ despre arta descripţiei, făcînd ”exhaustivitate” cu minuţie: ”Am fost în

[16] Lucia Cosma, *op. cit.*
[17] Elena Dunăreanu, *Personalităţi feminine,* Sibiu, 1975 (Biblioteca ”Astra”, Colecţia iconografică), p. 11.
[18] Idem.
[19] I. E. Torouţiu, *Studii şi documente literare,* VI, Institutul de Arte grafice „Bucovina”, Bucureşti, 1939, p. 238. Se pare că-i vorba, de fapt, de o confuzie de transcriere, îndreptătorul poemelor fiind, în realitate, V. D. Păun, nu Panu (aşa rezultă din scrisorile publicate de Ruxandra Moaşa Nazare, *op. cit.*, pp. 36-37).
[20] I. E. Torouţiu, *op. cit.*, p. 235.
[21] *Ziua Mamelor*. Cuvîntare rostită de d-na Maria B. Baiulescu la serbarea din 27 mai 1928, Bucureşti, 1929 (broşura e tipărită la Fundaţia Culturală Regele Mihai I).
[22] *Dicţionarul…,* p. 320.

BDD-A2865 © 2013 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:11 UTC)

slăvi în sîmbure de stîncă/ Sus, peste o prăpastie adîncă./ Sub mine norii umezi de zăpadă/ Se tot prăseau, troieni făceau grămadă,/ Şi se rupeau în prapori şi-n fuioare/ Noptateci monştrii, ce muşcau din soare./ Şi alţi mai moi, ţesuţi din dalbe fire/ Tindeau pe cer broboada lor subţire,/ Iar cei mai mici ca mieluşeii-n turmă/ Porneau încet, făr' de păstor în urmă" (etc.) (*Excelsior*).[23] Cu asemenea atenţie de reporter la detaliile de peisaj, scrupuloasă să nu-i scape vreunul, nu mai are vreme să consemneze şi ascensiunera interioară (măcar că asta era în gîndul ei), aşa că elevaţia devine simplă excursie şi revelaţia – simplă ilustrată colorată. Nici reveriile domestice nu-s altceva decît inventare de floră şi faună: "Sub alunul din grădină/ Aţipesc în seara caldă/ Şi deasupra-mi luna plină/ Blîndă-n raza ei mă scaldă.// Credeţi că sunt singurică/ Şi pe nimeni n-am de pază?/ Este-o lume mititică/ Care-n jurul meu veghează" etc. (*Sub alun*) – şi urmează apoi recensămîntul general al făpturilor din crîng. Ca repertoriu de stări, e tentată, de fapt, tocmai de răpiri de sine, de topiri, numai că nu poate prinde ritmul interior al acestora şi abia reuşeşte să le enunţe, ca pe o concluzie de fabulă peisagistică: "Lumina zilei e stinsă,/ Pădurea e înoptată,/ Rămas-am cumplit fermecată/ Sub bolta ce e aprinsă/ Tot în făclii.//…// În clipa de fericire/ Trăit-am o vecinicie,/ Că cerul deschis mi-a fost mie/ Şi-n vis pînă la nemurire/ M-am înălţat" (*Noapte de vară*) ("cumplit fermecată" ar fi un fel de sentiment al sublimului – aşa cum e -, şi nu-i vorbă că Maria se exersează în sublime, dar fără sentiment). Fioare şi înfiorări ar cînta, inclusiv religioase, dar şi aici – mai ales aici, de fapt – se vede fata de protopop, căci nu face decît să versifice predici şi catehisme pentru copii: "De-apururi tu vei rămînea/ simbolul nemurirei,/ Isuse! Cînd ai întrupat/ făptura omenească/ Şi pe pămînt ai răspîndit/ lumina ta cerească,/ Prin moarte însuţi ai călcat, fiu al lui Dumnezeu" etc. (*Înviere*). Îi plac însă filmele de convulsie atmosferică, de turment, şi le versifică nu fără ritm: "Clopotul tremură jalnic sunînd/ Clopotniţa scîrţîie-n ţîţîni clătinînd/ - Preotu-aghiasmă aduce,/ Bîjbîie-n pripă norodu-adunat/ În vîrful bisericii-un trăsnet a dat,/ Praf s-a făcut sfînta cruce.// Cerul se sparge acum biruit/ Mai aprig duşmanu-i de moarte lovit,/ Ploaia zvîcneşte în ropot;/ Cade potop din ruptura de nor/ Şi pietre de gheaţă-aruncă din zbor/ Monştrii sfîrşindu-se-n zgomot" etc. (*Furtuna*). Cu ritmurile nu stă, de fapt, rău, le alternează cu un fel de vioiciune coşbuciană (şi probabil după Coşbuc) şi le adaptează la temă şi la ton (elegiac sau euforic). Atunci cînd pastişează direct după Coşbuc, îi ia şi ritmul, nu doar tema şi atmosfera: "Tu rîzi şi fusul ţi-l suceşti/ Cînd intru-n şezătoare,/ Agale, ţintă mă ocheşti/ Iar dacă m-am apropiat/ Cu toţi feciorii stai la sfat/ Te faci nepăsătoare" etc. (*Şezătoarea*). Sunt, desigur, multe coşbucianisme, dar era ceva de rigoare la toate ardelencele vremii, cu toatele jelind de casa copilăriei (şi Maria: "Văz casa noastră de demult/ în care am copilărit,/ Şi stînd în vraja ei ascult,/ Ce bune vremuri am trăit" etc. – *Copilărie*) şi cîntînd imne de plai (de genul: "Nu-i poiană mai frumoasă,/ Apa-n crîng mai răcoroasă,/ Brazda-n cîmp mai ţelinoasă,/ Ca pe-al Transilvaniei plai" etc. – *Ţara mea*). Nici peisajele de anotimpuri sau cele meteorologice, moralizate şi alegorizate, nu vin din altă sursă de artă: "Era frunzişul încolţit/ Sus în

[23] Maria Baiulescu, *Extaz.* Poezii, Editura Minerva, Bucureşti, 1908. E ediția din care vom cita (oricum, alta nu este).

BDD-A2865 © 2013 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:11 UTC)

pădurea cea de fag/ Şi ascultam cu-atîta drag/ L'al păsărilor ciripit/ De-alungul drumului boltit/ Cu ramuri şi frunziş de fag.//…// Acum e mort, pustiu şi sec,/ Doar frunzele cum cad de vii/ Se tînguiesc în melodii" etc. *(Amintiri*). Fireşte că natura e carte de pilde, carte de învăţături şi pornind de la ea se meditează despre viaţă: "Repede şi fără preget/ Cum puvoiul vine-n vale/ Dela munte, într-un gemet/ Despicîndu-şi a sa cale;// Repede şi omul trece/ - Valea plîngerilor – grabnic,/ Şi-n sfîrşit mormîntul rece/ E pe veci lăcaş năprasnic" etc. (*Viaţa*). Şi tot repede se constată că toate cele bune au trecut şi că au rămas doar cele de-ntristare şi urît: "Din toate frumoasele mele iluzii/ Ce viu îmi lucră în seri de Mai,/ Rămas-au cenuşe şi-n zarea spuzii/ Privesc cum se stinge încet a lor trai" etc. (*Iluzii*). Totuşi, iluzia cea mare, salvatoare, nu piere, iar pentru Maria poezia nu-i doar salvare, ci mai ales intensitate, frenezie de elevaţie şi levitaţie: "Atîtea zile negre-am petrecut/ Încît îmi par o lungă noapte albă/ Tu m-ai trezit în dimineaţa dalbă/ Şi rostul vieţii mi s-a prefăcut./ Am cufundat trecutul în uitare/ Nu ştiu c-am plîns, nici că am suferit,/ Simt numai inima-mi cum cald tresare/ Şi sufletu-mi ce iar s-a-ntinerit.// Prin întruparea noastră sufletească/ M-am desrobit din jugul de necaz,/ Şi lepădînd greutatea pămîntească/ M-am avîntat în culmea fantaziei,/ Trăiesc robit în vraja poeziei/ Şi-aş vrea să mor în clipa de extaz" (*Extaz*). Dorinţă în totul legitimă la un poet (şi nu numai la poeţi).

Arpegiile extatice sunt însă puţine (în fond, Maria face poezie educativă şi acolo nu prea merg extazele), cu toate că erotica, bazată pe *coup de foudre*, ar fi putut promite cîteva: "Cînd ochii-ţi trişti s-au aninat/ Cu jale grea;/ În sufletul meu a vibrat/ Ciocanul sorţii, ce-a lovit/ Inima mea" etc. (*Iubire tristă*). Deşi aşa receptivă la loviturile date de "ciocanul sorţii", Maria nu-i, de fapt, o pasională, ci o decentă: "Ne-am despărţit de mult iubite/ Şi lacrămi n-am vărsat/ Pe ale sorţii căi greşite/ Noi drumu-am apucat.// Ne-am despărţit fără mîhnire,/ Nici un cuvînt n-am spus/ Nici de amar, nici de iubire,/ Dar dorul ne-a răpus" etc. (*Ne-am părăsit*…). Sigur că-n aceste condiţii de răpunere ascunsă urmează tot felul de refulări şi nostalgii, reaprinse din orice: "Cînd prin file-ngălbenite/ Te revăz în scris,/ Cad cu pleoapele-obosite/ Într-un dulce vis" etc. (*File-ngălbenite*). Insă sentimentul, după ethosul decenţei, trebuie închis, ceea ce Maria şi face, anti-confesivă cum e: "Nu spune taina care te doboară/ Ca greul de pe suflet să ţi-l iai,/ Nu spune dorul care te omoară/ Ca focul de la inimă să-ţi dai" (*Nu spune*…). Adevărul e că nu se omoară cu firea în erotică, deşi visează o dragoste temeinică: "Precum e luna de tăcută/ Iubirea ta aşa să fie/…// Precum e marea de adîncă/…// Precum e lava-aprinsă-n munte/…// Ca moartea, care-i umbra vieţii,/ Aşa de sigură să fie/ Iubirea ta – prin ea să-nvie/ La vecinicia tinereţii" (*Iubirea ta aşa să fie*). Din păcate, erotica Mariei e doar tematică erotică, destul de convenţională, fireşte.

În fond, nici nu-i de mirare. Decenţa socială nu le lăsa pe poete (numai Veronica Micle şi-a luat tupeul) să facă exhibiţionism sentimental (darmite de altă natură) iar Maria, în plus, cu toate imnurile închinate poeziei ca extaz şi revărsare de fantasie, avea, de fapt, un concept artizanal despre poezie. Cu încredere în artizanatul propriu, în meseria de

BDD-A2865 © 2013 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:11 UTC)

versificator, şi abordează ea, în cicluri separate (*Musică* şi *Mituri*), teme livreşti sau ”modele” compoziţionale (eglogă, sonet, pastorală, romanţă, barcarolă, aubade etc.).

O femeie bravă, inimoasă; dar poetă cum a putut (mediocră).

Bibliografie:

Baiulescu, Maria, *Extaz*. Poezii, Editura Minerva, Bucureşti, 1908

Ziua Mamelor. Cuvîntare rostită de d-na Maria B. Baiulescu la serbarea din 27 mai 1928, Bucureşti, 1929

Baiulescu, Maria (1860-1941), *Corespondenţă*, Ediţie îngrijită, introducere, note şi indici de Ruxandra Moaşa Nazare, Editura Ars Docendi, Bucureşti, 2001

Dicţionarul general al literaturii române, A-B, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2004

Dunăreanu, Elena, *Personalităţi feminine,* Sibiu, 1975 (Biblioteca ”Astra”, Colecţia iconografică)

Şelaru, Vasile, *Dicţionarul scriitorilor braşoveni şi al veleitarilor,* Editura Şelaru, Braşov, 2008

Torouţiu, I.E., *Studii şi documente literare,* VI, Institutul de Arte grafice „Bucovina”, Bucureşti, 1939

BDD-A2865 © 2013 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:59:11 UTC)